

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARINDA ÇEVRE DOSTU DAVRANIŞLARIN ARAŞTIRILMASI

INVESTIGATION OF PRESERVICE PRESCHOOL TEACHERS' BEHAVIORS RELATED TO ENVIRONMENTAL AWARENESS

Sinan ERTEN*

ÖZET: Bu çalışmada, okul öncesi öğretmen adaylarının çevreyi koruma konusunda ne kadar bilinçli oldukları, çevrenin korunmasına yönelik davranışlar ve bu davranışlara etki eden değişkenler ele alınmıştır. Ayrıca bu öğretmen adaylarının çevrenin korunmasına yönelik bilgilerinin ve çevrenin korunmasına yönelik olumlu tutumlarının, çevrenin korunmasına yönelik davranışlar üzerine etkili olup olmadıkları araştırılmış ve tutarsızlıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Okul öncesi eğitimde nasıl bir çevre eğitimi olması gerektiği sorusuna da cevap aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevreyi koruma, okul öncesi öğretmenler, çevre eğitimi ve çevre bilinci

ABSTRACT: In this study the degree of the awareness of preservice preschool teachers in respect to environmental conservation was tried to be investigated by identifying their behaviours related to the environmental conservation and the factors affecting these behaviours. Also whether there is any effect of the knowledge and the positive attitudes related to environmental conservation of these preservice teachers on behaviours about environmental conservation was tried to be investigated.

Keywords: Environmental conservation, preschool teachers, environmental education

1. GİRİŞ:

1.1 ÇEVRE BİLİNCİ VE ÇEVRE BİLİNCİ ARAŞTIRMALARINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Çevre bilinci kavramının çok çeşitli kullanım alanları olmakla birlikte günümüzde kendini en yoğun olarak gösterdiği alan politikadır. Çevre bilincinden amaçlanan, birçok bilim adamının da vurguladığı gibi çevre bilgisi, çevreye yönelik olumlu tutumlar ve çevreye yararlı davranışlardır. Bunları çok kısa olarak şu şekilde açıklayabiliriz:

➤ *Çevre bilgisi:* Çevreye ait sorunlar, bu sorunlara aranan çözüm yolları, ekolojik alandaki gelişmeler ve doğa hakkındaki tüm bilgiler demektir.

➤ *Çevreye yönelik tutumlar:* Çevre sorunlarından kaynaklanan korkular, kızgınlıklar, huzursuzluklar, değer yargıları ve çevre sorunlarının çözümüne hazır bulunuşluk gibi kişilerin çevreye yararlı davranışlara olan olumlu veya olumsuz tavır ve düşüncelerinin hepsidir.

➤ *Çevreye yararlı davranışlar:* Çevrenin korunması için gösterilen gerçek davranışlardır.

Ancak şimdiye kadar çevre bilinci alanında gerçekleştirilen araştırmalar, çevre bilgisinin çevreye yararlı davranışlar üzerine olan etkisinin zayıf olduğunu ve çevreye yönelik olan tutumların da çevre bilincinin oluşmasında çok fazla anlamlı olmadığını göstermiştir (Kuckartz, 1995; Haan ve diğer., 1997; Erten, 2000). Bunların nedenleri olarak şunlar gösterilmektedir:

1. Bugüne kadar yapılan çevreye yararlı davranışları konu alan ampirik araştırmalarda davranışla ilgili sorular sadece belirli konulardan sorulmuştur (örneğin; çöplerin ayrıştırılması, toplu taşıma araçlarının kullanılması, enerji tasarrufu, su tasarrufu gibi konulardır). Bu şekilde yapılan bir çalışmada, bireylerin söz konusu bir alandaki davranışı yapıyor olmaları, çevreye yararlı diğer davranışları da yapıyor olduğunu göstermez. Böylece araştırmada bireylerin çevreye yararlı davranışları veya çevre bilinçleri hakkında yeterli genel bilgi elde edilemez. Bundan dolayı araştırmaya sadece sınırlı alanlardan değil aynı zamanda çevreye yararlı birçok davranış alanlarından da sorular alınmalıdır. Ancak bu şekilde elde edilen bilgiler ışığı altında bireylerin çevreye yararlı ya da zararlı davranışları hakkında sağlıklı bir yorum yapılabilir.

2. Araştırmalardaki diğer bir sorun ise, çevrenin korunması için bireylerin kendi rahat yaşamlarından ne kadar fedakarlık yapabilecekleri hakkında bilgi sağlayacak sorulara anketlerde hemen hemen hiç yer verilmemesidir. Örneğin; bir kişinin evinin yakınında bulunan şişe kumbaralarına şişeleri götürmesi, açık muslukları ve elektrik düğmelerini kapatması onun için çok zor bir davranış değildir. Buna karşın, şişe kumbarası kişinin evinden birkaç kilometre uzaklıkta

ise, aynı kişi bu davranışı yine gösterebilecek midir, aynı kişi özel otomobilini bırakıp toplu taşıma araçlarını tercih edebiliyor mu veya bahçesini sulamak için yağmur suyundan faydalıyor mu? Bundan dolayı, yapılacak araştırmalarda kişi veya kişilerin çevreye yararlı bir davranış için maddi veya manevi olarak ne kadar fedakarlıkta bulunabilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır (Schrenk, 1994).

3. Çevrenin korunmasına yönelik davranışların gerçekten çevrenin korunmasına yönelik olup olmadığı da dikkate alınmalıdır. Örneğin, ülkemizde veya gelişmekte olan bir çok ülkede özellikle büyük şehirlerde karışık olarak atılmış çöpleri ayırarak toplayan ve geçimini ondan sağlayan insanlar vardır. Bu insanlara bakarak veya bu insanlarla araştırma yaparak bu insanların çevre bilincinden söz edemeyiz çünkü bu insanlar bu işi çevrenin korunması için değil geçimini sağlamak için yapmaktadır. Ankara’da ailelerin %67,6’sı “çok sık ve sıkça” çocuklarının kalorifer açık iken kapı ve pencereleri açık bırakmalarına kızıp sinirlenmektedirler. Bu araştırmada ise bu durum %87,2 olarak ortaya çıkmıştır. Acaba bu davranış ailelerin çevre bilinçlerinin yüksek oluşundan mı yoksa son yıllarda görülmekte olan ekonomik krizin neden olduğu geçim sıkıntısından mı kaynaklanmaktadır? (Erten, 2002).

Bu ve buna benzer değişkenlerin araştırmalarda göz önünde tutulması bireylerin çevre bilinçleri hakkında bize daha sağlıklı ve güvenilir bilgiler sağlayacaktır. Bu araştırmada bu konular göz önünde tutulmaya çalışılmış ve öğrencilerin çevreye yararlı davranışları ele alınmıştır.

1.2 ÇEVRE SORUNLARI VE ÇEVRE EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

Dünyadaki endüstrileşme ile birlikte insanoğlunun doğayı yağmalaması, doğayı kendi çıkarları doğrultusunda acımasızca kullanması bugün karşılaşmakta olduğumuz birçok çevre problemlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu çevre problemlerinin nedenlerini ve sonuçlarını bilmek (Erten, 2003), çevrenin korunmasına yönelik davranışlarımızda motive edici rol oynayacaktır (De Haan, 1989; Fellenberg, 1985; Umweltbundesamt, 1996a).

Çevre sorunlarının en büyük özelliği lokal değil global olmasıdır. Söz konusu çevre sorunları din, dil, ırk, yaşlı-genç, kadın-erkek, zengin-fakir, akademisyen-çiftçi, köylü-şehirli, fen bilgisi veya müzik öğretmeni, matematik, kimya veya fizik öğretmeni gibi bir ayrıma gitmeden herkesi etkiler. Bundan dolayı çevrenin korunması sadece çevrecilerin, çevre eğitiminin verilmesi de sadece çevre eğitimcilerinin görevidir. Çevrenin korunması hepimizin görevidir. Tüm derslerde söz konusu dersler ile çevrenin korunması arasında bir ilgi kurulmalıdır.

Tüm bu çevre sorunları insan varlığını tehdit ettiği gibi dünyamızı da yaşanmaz hale getirmektedir. Bu büyük felakete dur demenin bir yolu ise insanların şimdi ve gelecekte alışıla gelmiş düşünce ve davranışlardan vazgeçmesi olacaktır.

Bu yüzden, hiç zaman kaybetmeden insanlar, söz konusu çevre problemlerine çözüm bulmak için üzerlerine düşeni yapmak zorundadırlar. Bugün, çevre problemleri sadece teknoloji ile veya yasalarla çözülebilecek bir problem değildir. Bu, ancak bireysel davranışların değişmesi ile mümkündür. Davranışların değişmesi ise tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesini zorunlu kılar. Çevreye karşı pozitif tutum ve değer yargılarının oluşması ise çevre eğitimi ile mümkündür (Erten, 2000).

Çevre eğitimi, bir yandan ekolojik bilgileri aktarırken diğer yandan da bireylerde çevreye yönelik tutumlarının gelişmesini ve bu tutumların davranışa dönüşmesini sağlar. Çevre eğitimi, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor alanlarına hitap eder (Unterbruner, 1991).

2. METOT

2.1 ANKET

Bu araştırma, Ankara’daki devlet üniversitelerinin İlköğretim Bölümü Okul öncesi öğretmenliğinde okuyan öğrencileriyle 2003 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan 352 öğrencinin %27’si 1. sınıf, %29’u 2. sınıf, %27,8’i 3. sınıf ve %16,2’si 4. sınıf olan Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencileridir.

Anketler sınıflarda uygulanmış ve uygulamalar yaklaşık bir saat sürmüştür.

Ankette 12 soru başlığında toplanan bağımsız değişkenler yer almıştır. Bunlar, öğrencilere ait kişisel sorulardır. Bunlar içersinde cinsiyetleri, çocukluklarının geçtiği yerleşim yerleri, boş zamanlarında neler yaptıkları, çevre konularında arkadaş ve aileleri ile konuşup konuşmadıkları,

geçmişte ve bugün hayvan ve bitkilerle ilgilenme durumları ve çevre derslerine karşı olan ilgilerini içermektedir.

Bunların dışında ankette, öğrencilerin çevre hakkındaki bilgilerini, çevreye yönelik tutumlarını ve çevreyi korumaya yönelik davranışlarını içeren 20 tutum, 20 davranış ve 20 çevre bilgisine ait olmak üzere 60 soru vardır. Bu anket soruları daha önce de Almanya'daki bir çalışmada (Schrenk, 1994) ve Türkiye'deki iki çalışmada (Erten, 2002; 2003) kısmen değişiklikler yapılarak kullanılmıştır.

Anketteki önermeler olumludan olumsuzu doğru 5'li ölçeklidir (tamamen katılıyorum, katılıyorum, ne katılıyor ne de katılmıyorum, katılmıyorum, hiç katılmıyorum ile çok sık, sıkça, arasıra, oldukça az, hiçbir zaman). Veriler SPSS programında değerlendirilmiş ve faktör analizi yapılmış, genel dağılıma bakılmış, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenlere etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmada sadece çevreye yönelik tutumlar, çevreye ait bilgiler ve çevreye yararlı davranışlar arasındaki tutarsızlıklar üzerinde durulmuştur. Anketin Cronbach α güvenilirliği .71'dir.

3. BULGULAR VE YORUM

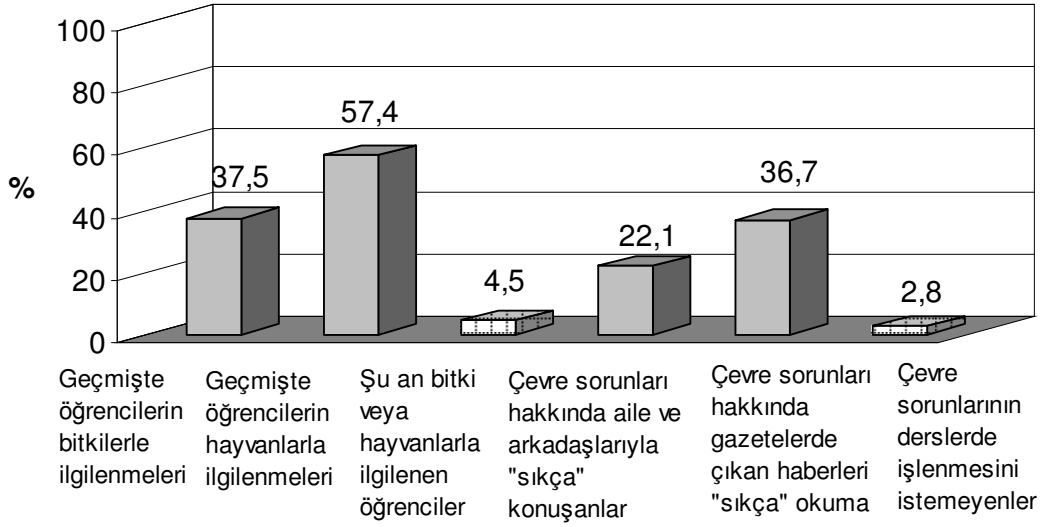
3.1 BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER

Hiçbir öğrenci boş zamanlarında maalesef çevre etkinliklerinde bulunmamaktadır. Öğrenciler boş zamanlarını sırasıyla, gezmeye, televizyon seyretmeye ve kitap okumaya ayırdıklarını ifade etmektedirler. Grafik 1'de de görüleceği gibi, öğrencilerin % 37,5'i bitkilerle ve % 57,4'ü hayvanlarla geçmişte ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Şu an ise %4,5'i bu canlılarla ilgilendiklerini açıklamaktadırlar. Çevre bilinci olan kişilerin, çevre aktivitelerine katılmaları beklenirken burada hiçbir öğrencinin buna değinmemiş olması çevre sorunlarından rahatsız olmadıklarını gösterir. Ama aşağıda da görüleceği gibi aileleri veya arkadaşları ile bu sorunları konuştukları ve gazetelerde çevre sorunlarıyla ilgili haberleri okudukları anlaşılmaktadır. Bu da, Diekmann ve Preisendörfer'e (1992) göre; bireylerin, zor olan yani zahmet ve fedakarlık gerektiren işleri yapmak istemeyişlerinden kaynaklanmakta olduğunu düşündürmektedir (bkz. Grafik 7'nin açıklamasına). Ayrıca şu an bitki ve hayvanlarla ilgilenenlerin sadece %4,5 olması çevrenin korunmasına yönelik olan duyarlılığın derecesini de göstermektedir. Bitki ve hayvanlarla ilgilenme, onları tanıma, onlara karşı olan sevgi ve korumayı geliştirir. Berck ve Klee'nin (1992) yapmış oldukları araştırmaya göre; çocukluklarında bitki ve hayvanlarla ilgilenen ve doğada çocukluk yaşantıları olan kişilerin ileriki yaşamlarında çocukluk dönemlerinde bu davranışları yapmayan kişilere göre çevre sorunlarına daha duyarlı olduklarını ortaya koymaktadır. İnsanlar sevdiklerini, tanıdıklarını korur. Çevre bilincinin geliştirilmesinde bitki ve hayvanları tanıtmak, onlara karşı olan ilgiyi arttırma, hayvanlara yönelik saldırganlık ve fobileri yıkma temel hareket noktası olmalıdır.

Aileleriyle ve arkadaşlarıyla çevre sorunları hakkında "sıkça" konuşanların oranı ise %22,1'dir. Çevre sorunları hakkında gazetelerde çıkan haberleri "sıkça" okuyanlar %36,7'dir (Grafik 1). "Çevre sorunlarının derslerde işlenmesini istiyor musunuz?" sorusuna %2,8 hayır derken %31'i arasıra, %66,2'si ise evet diye yanıt vermiştir. Şu an Türk üniversitelerinin okul öncesi öğretmen yetiştirme bölümlerinin programlarında çevre eğitimi veya çevre bilimi dersi yer almamaktadır. Başka bir soruda "Çevre bilimi veya çevre eğitimi seçmeli bir ders olsa, bu dersi seçmek ister misiniz?" diye sorulmuş ve öğrencilerin %75'inin "evet", %25'inin "hayır" yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Okul öncesi yaşlardaki çocuklarda çevre eğitiminin ne kadar önemli olduğu göz önünde tutulacak olursa (bkz. yorumlar), bunları eğitecek öğretmenlerin de o derece çevre konularında bilgili olması ve çevre eğitimi alanındaki bilgi ve becerilere sahip olması beklenir.

Bu yazıda tüm sorular tek tek ele alınmayacak ancak giriş kısmında da belirtilmiş olan tutum, bilgi ve davranışlar arasındaki tutarsızlıklar (Fuhrer, 1995; Lüdemann, 1993; Eckes & Six, 1994; Lehmann, 1999; Bamberg, 1996) üzerinde durulacaktır. Bu araştırmada, genel anlamda okul öncesi öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları ve çevre bilgileri yüksek olmakla birlikte birçok temel çevre bilgilerini de bilmedikleri görülmüştür. Örneğin, ozon tabakasına ve küresel ısınmaya neden olan gazların neler olduğunu, kompostlamanın ne demek olduğunu, doğa korumaya ait davranışlarının neler olduğunu ve kimyasal gübrelemenin zararlı olup olmadığı gibi konular. Aşağıdaki örnekler tutum ve bilgilerin sanıldığı kadar davranışların oluşmasında tek belirleyici değişkenler olmadığını göstermektedir.

Grafik 1:Bağımsız Faktörlere Verilen Cevaplar

3.1.1 TUTUMLAR İLE DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ TUTARSIZLIKLARA ÖRNEKLER

Grafik 2’de görüldüğü gibi, kullanılmış kağıtları diğer çöpler arasına atılmış olarak görmek beni çok üzüyor ifadesine öğrencilerin %83,2’si “Tamamen katılıyorum-katılıyorum” diye cevap vermiş olmalarına karşılık, evlerinde kullanılmayan kağıtları ayıran ve toplanan yere haber veren veya ileten öğrencilerin sadece %16’sı bu seçenekleri işaretlemişlerdir. Öğrencilerin evlerinde kağıt ürünlerini ayırmamaları hem atıkların değerlendirilmesi konusundaki bilgilerin önemine yeterince sahip olmadıklarının hem de yerel yönetimlerin bu konuda yeterli çabayı harcamadıklarının bir göstergesidir.

Tabiatın bozulması böyle devam edecek olursa gelecek yüzyıl içerisinde bir çok canlının ortadan kalkacağına inan öğrenciler %97,2 iken, kullanılmış pilleri ve diğer zararlı çöpleri de normal çöplerle birlikte atan öğrenciler %63,3’dür. Pilleri ve diğer zararlı çöpleri hep birlikte atmanın ne kadar tehlikeli olduğunu (Umweltbundesamt,1996; 1998) öğretmen adaylarının bilmemesi eğitimlerinden gelen büyük bir eksikliklerdir.

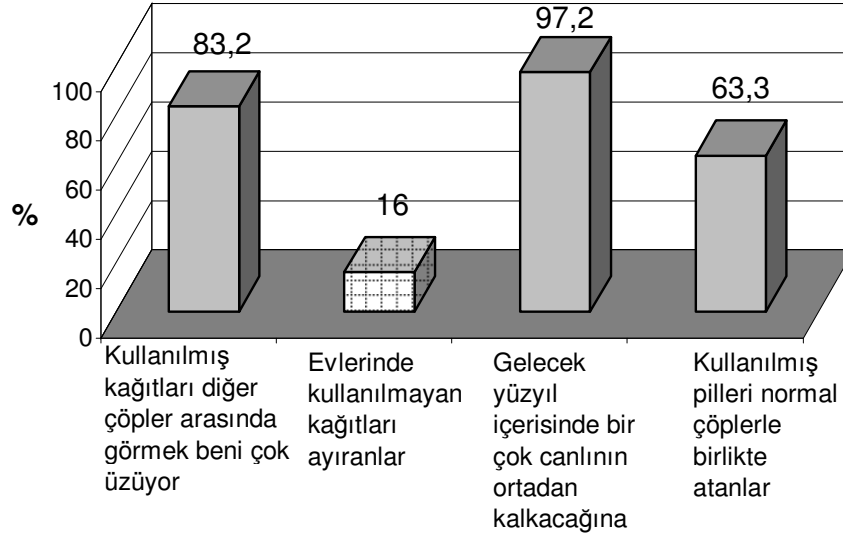
Grafik 3, bir gün içecek temiz su bulamayacağından korkan öğrencilerin %90,3, buna karşılık aileleriyle birlikte veya kendileri bulaşık ve çamaşır deterjanlarını satın alırken çevreye zararlı olup olmadıklarını dikkat eden öğrencilerin %11,1 olduğunu göstermektedir.

Yine Grafik 3’de, okulda denizlerin, göllerin ve nehirlerin nasıl temiz tutulması konusundaki bilgileri öğrenmek isteyen öğrenciler %89,2 ama çevrenin korunmasına yönelik konferans veya herhangi bir toplantıya katılanlar ise sadece %4,5 olarak yer almaktadır.

Denizlerin, göllerin ve nehirlerin temiz tutulması için bir şeyler yapmak niyetinde olanlar %94,9, doğanın daha da çok bozulmasını önlemek için ben de bir şeyler yapabilirim diyen öğrenciler de %95,2 ve kirlenmiş bir alanın temizlenmesinde gönüllü olarak çalışmak isteyenler %80,4 fakat çevre kirliliğinin önlenmesi için bir gazeteciye veya bir politikacıya veya yetkili birisine mektup yazanlar %2,8 ve çevrenin korunmasına yönelik konferans veya herhangi bir toplantıya katılanlar ise sadece %4,5’dir.

Grafik 4’de yer alan görüşler ise; böyle giderse yakın gelecekte fosil yakıtlarının tükeneceğine inanan öğrenciler %82,4, yine aynı öğrencilerin günlük yaşamlarında %75,5’i içeceklerini metal kutuda veya depozitosuz şişerlerde tercih etmeleri, aynı şekilde, yine bu öğrencilerden sadece %16,5’i defterlerinin ve kağıtlarının geri dönüşümlü olanlardan satın almamaları, kullanılmış şişeleri şişe kumbaralarına atanların sayısının %12,8 olması ve %67,8’nin plastik dosyaları satın almaları, tutumla davranışlar arasındaki tutarsızlıkları gösteren örneklerdendir. Bu sonuçlardan,

Grafik 2: Atıkların Ayrılması Konusundaki Tutumlar İle Davranışlar Arasındaki İlişkiler

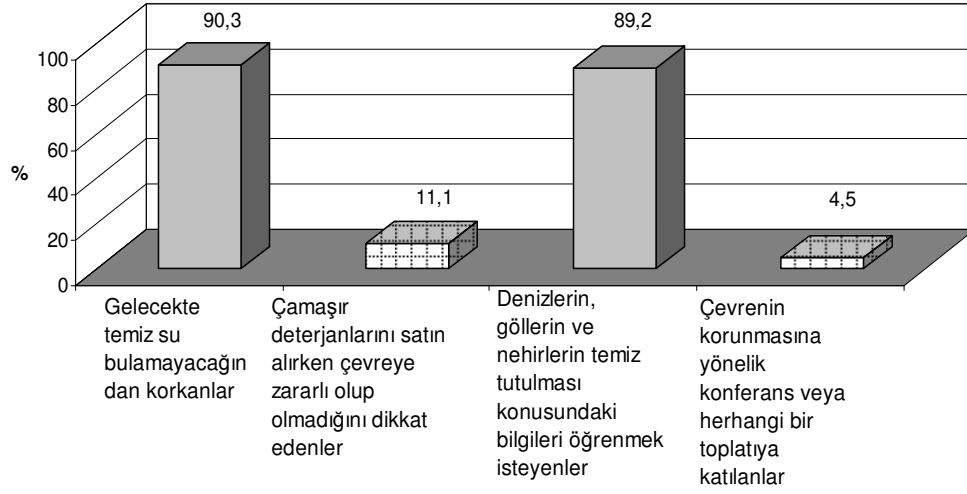
öğretmen adaylarının fosil yakıtlar veya doğal kaynaklar ile kullanılan ürünlerin arasındaki ilişkiyi özünde kavrayamadıkları ve öğrenmiş oldukları bilgileri günlük yaşamlarında davranışa dönüştüremedikleri anlaşılmaktadır (bkz. Grafik 7 kısımdaki bilgiler).

Diğer yandan hem bu grafikte hem diğer grafiklerdeki sonuçlar, Diekmann ve Preisendörfer'in (1992) Low-cost/High-cost teorisiyle açıklanabilir. Bu teoriye göre bireyler, çevreye yararlı davranışları yerine getirirken kendi açılarından "masraf-fayda"(Kosten-Nutzen) yönünü düşünürler. Eğer bir davranış bireyin rahatından fedakarlık, cebinden para harcamasını gerektirmiyorsa ve yapması kolay ise bu tür davranışlar "Low-cost", tersi olan davranışlar ise "High-cost" davranışlar olarak ele alınmaktadır. Örneğin çöplerin ayrılması, elektrikli araç-gereçlerin düğmelerinin kapatılması, çeşmelerin kapatılması gibi davranışlar "Low-cost", özel araba kullanımını azaltarak toplu taşıma araçlarını tercih etme, uzakta bulunan şişe toplama kumbaralarına kullanılmış şişeleri toplayıp götürme gibi davranışlar da "High-cost" davranışlar sınıfında sayılmaktadır. Buradaki bir çok sonucu bu teori ile açıklamak mümkündür.

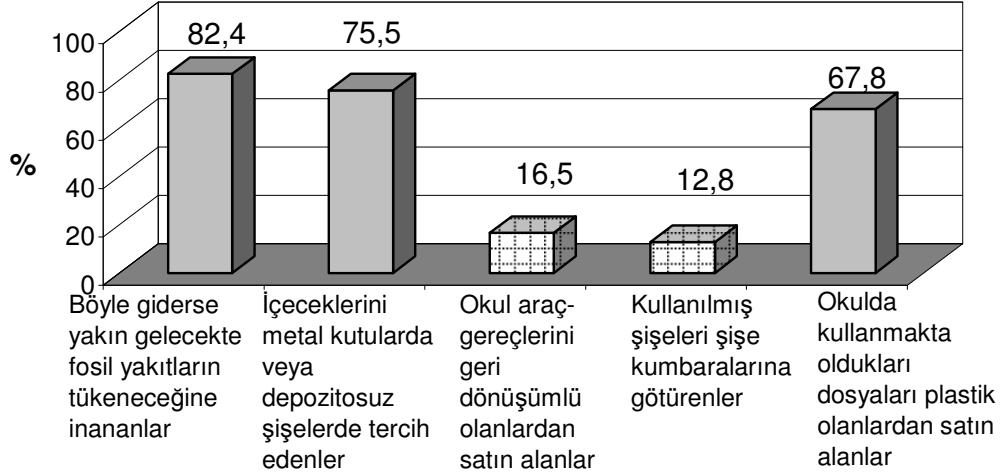
Grafik 5'de de görüldüğü gibi, boş zamanlarını bitki ve hayvanlarla ilgilenmeye istekli olan öğrenciler %88,6 fakat şu an bitki ve hayvanlarla ilgilenen öğrenciler ise %4,5 (İlgilenmeyen öğrenciler %95,5)'dir.

Bir yandan öğrencilerin %87'si okulda kullanacağı, okul için gerekli olan malzemelerini geri kazanılmış olanlardan satın almaya hazır olduklarını ifade ederken diğer yandan aynı öğrencilerin sadece %16,5'i geri dönüşümlü defterleri ve kağıtları satın almaları da büyük bir çelişkiyi göstermektedir. Bunun önemli bir nedeni geri dönüşümlü ürünlerin yeterince tüketiciye sunulmuyor olması olabilir.

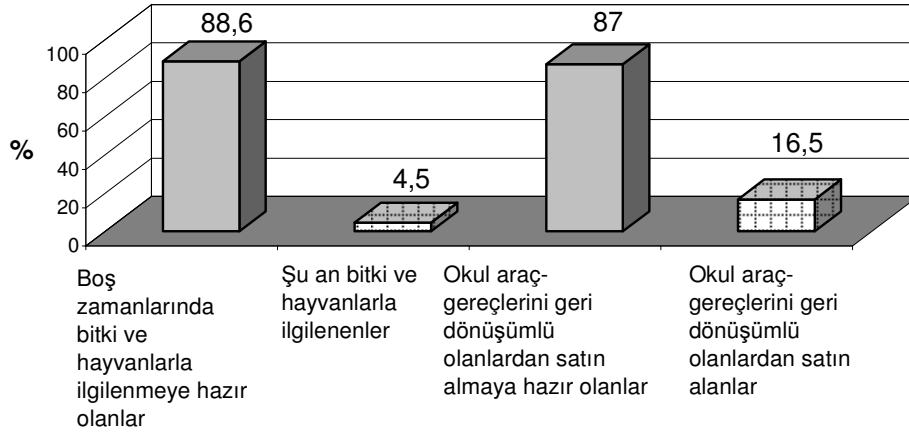
Grafik 3: Su Kirliliği, Göl ve Denizlerin Temizlenmesi Konusundaki Tutumlar ile Davranışlar Arasındaki İlişkiler

Grafik 4: Fosil Yakıtların Tükenmesi ile İlgili Tutumlar ile Davranışlar Arasındaki İlişkiler

Grafik 5: Çevreye yararlı Davranışlara Hazır Olma İle Davranışlar Arasındaki İlişkiler

3.2 ÇEVRE BİLGİLERİ İLE DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ TUTARSIZLIKLARA ÖRNEKLER

Benzer tutarsızlıklar çevre bilgisi ile çevreye yönelik davranışlar arasında da görülmektedir. İçeceklerini bir defa kullanılıp atılan kutularda almak yerine depozitolu şişelerde almanın çevreyi koruma açısından daha çok yararlı olduğunu bilenler %91,5 iken metal kutudaki içecekleri tercih edenler %75,5'i'dir. Kağıt alırken geri dönüşümlü olanlarını satın almanın çevrenin korunması açısından önemli olduğunu bilenler %98,6 fakat bu şekilde davranış gösterenler sadece %16,5'dir (Grafik 6).

Buraya kadar olan örnekler, tutum veya bilgilerin davranışa dönüştürülemediğini göstermektedir. Bu da bilgilerin günlük yaşama dönüştürülemediğini ortaya koymaktadır. Graesel (1997) göre, verimli ve kalıcı öğrenmenin önkoşulu, daha sonra bilginin hangi ortamlarda kullanılacağını öğretilmesidir. "Atıl bilgi" kavramı, bilgiyi öğrenme ve bilgiyi ihtiyaç duyulan yerde kullanma durumlarının farklılığından ortaya çıkmaktadır. Eğer bilgi yapay bir takım ortamlardan kazanılmış ise, bu durumda bu bilgiden gerçek ve karmaşık durumlarda yararlanmak pek mümkün olmaz (Whitehead 1929).

Grafik 7, öğrencilerin %87,8'i bir ürünün üzerinde o ürünün çevre dostu olup olmadığını gösteren işaretlerin bulunacağını bilmelerine rağmen ürünleri satın alırken çevreye zararlı olup olmadıklarını dikkat edenler sadece %10,8 olduğunu ortaya koymaktadır.

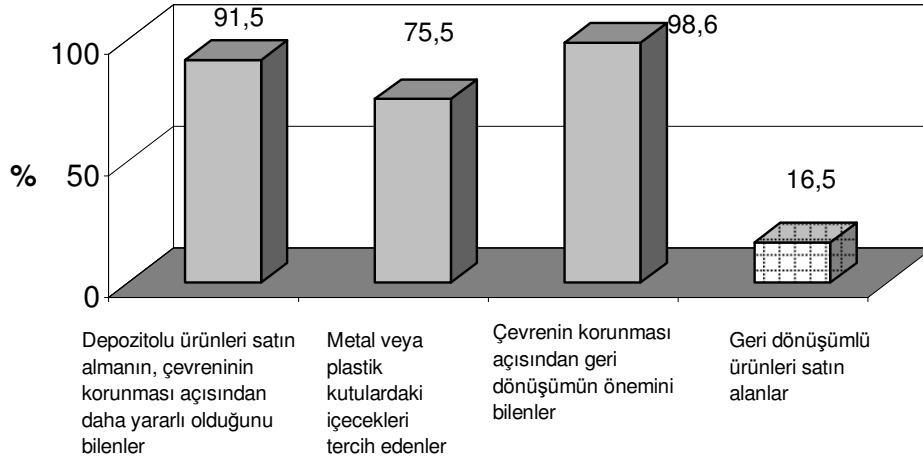
Çöplerin cam, plastik, kağıt, metal ve özel çöpler olarak ayrılması gerektiğini bilen öğrenciler %97,9'dur fakat evlerinde kağıtları, pilleri ayrı ayrı toplayanlar ve kullanılmış şişeleri şişe kumbaralarına götürülenler %11,3'dür.

3.3 TUTARLILIK GÖSTEREN DAVRANIŞLAR

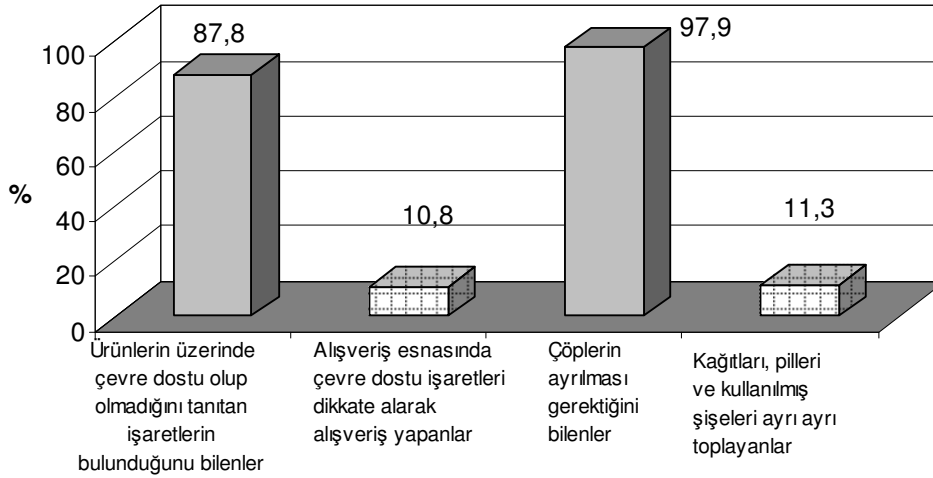
Diğer yandan bazı cevaplar çok tutarlı gibi görünseler de bunların arkasındaki psikolojik değişkenler farklıdır. Bunlarla ilgili örnekler Grafik 8'de verilmiştir.

%90,3'ü bir gün içecek su bulamama korkusu içinde olan öğrencilerin %94,6'sı çeşmede işleri bittikten sonra çeşmeyi kapatmaktadırlar. Öğrencilerin %94'ü havanın temiz tutulması yönünde bir şeyler yapılabileceğine inanırken ve %82,4'ü böyle devam ederse çok yakın gelecekte fosil yakıtların tükeneceği inancını taşıırken buna paralel olarak da %78,8'i kaloriferleri açıkken kapı ve pencereleri kapalı tutmakta, %93,8'i gereksiz yere ışığın, radyonun ve televizyonun açık kalmamasına dikkat etmekte ve böyle davranmadıklarında %87,2'sinin aileleri çok kızdıklarını göstermektedirler.

Grafik 6: Geri Dönüşümlü ve Depozitolu Şişelerin Önemi Bilme İle Davranışlar Arasındaki İlişkiler

Grafik 7: Çevreyi Koruma İşaretlerini ve Çöplerin Ayırıştırılmasını Bilme İle Davranışlar Arasındaki İlişkiler

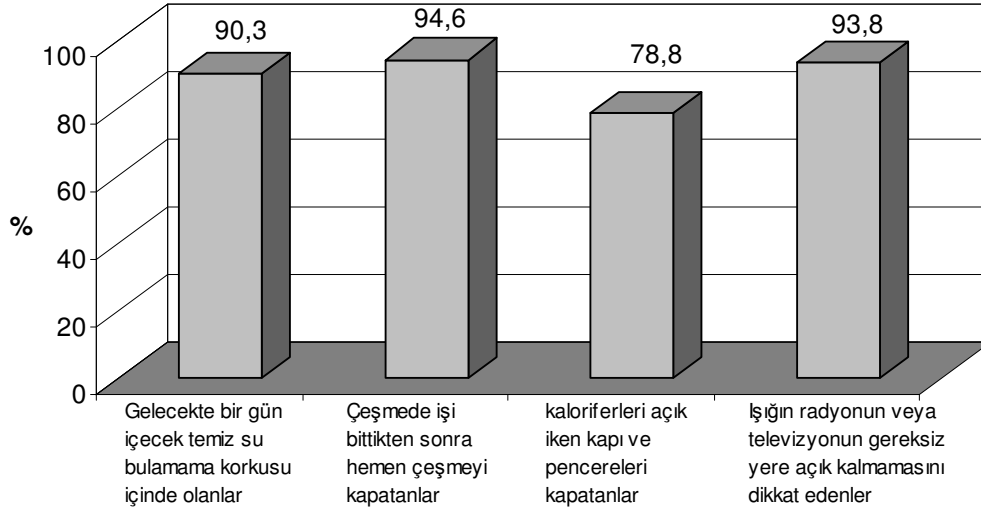

Buradaki tutarlılıkların ortaya çıkmasında şu üç psikolojik faktör rol oynamış diye düşünülmektedir. Bunlardan birincisi ekonomik değişkenler olabilir. Çünkü su, elektrik ve yakıt tüketimi ne kadar fazla ise bunların kullanımı için harcanacak para da o kadar fazla olacaktır. Öğrencilerin %87,2'sinin ailelerinin enerji ve su savurganlığında çocuklarına kızmaları bunun en iyi göstergesidir ve başka bir araştırmaya göre de; öğretmenlerin, meslektaşlarıyla en sık konuştukları konunun ekonomik sıkıntılar olması bunun en önemli nedenlerinden biri olabilir (Erten, 2003).

İkincisi, çevre sorunlarının birey tarafından risk olarak algılanması ve tehdit olarak görülmesinin çevreye yararlı davranışları motive etmesinden kaynaklandığıdır (Martens&Rost, 1998). Üçüncüsü, bu davranışların low-cost davranışlar arasında yer almasıdır (bkz. Grafik 4'ün açıklaması). Bu üç nedenden dolayı, buradaki çevreye yararlı davranışların, çevre bilincinden kaynaklandığını

söylemek tartışmaya açık bir konudur. Yukarıdaki diğer sonuçlar göz önünde tutulursa bunun çevre bilincinden kaynaklandığını söylemek oldukça zordur.

Grafik 8: Enerji ve Suyu Tutumlu Kullanma Davranışları

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlardan da görüldüğü gibi çevre bilinci araştırmalarında, sadece çevre bilincine ait tutumların ve çevreye ait bilgilerin yüksek olması, kişilerin çevreye yararlı davranışlar göstermesine yetmemektedir. Çevre bilinci araştırmaları, sadece çevreye yönelik olan olumlu tutumlar ya da yeterli çevre bilgilerine bakılarak çevre bilinci yüksektir yorumunu yapmanın doğru bir yaklaşım olmadığını göstermektedir (Bamberg, 1996; De Haan ve Kuckartz,1998). Araştırmalar, olumlu tutumların davranışa dönüşmesinin kısa zamanda olmayacağını, bunun zaman alacağını göstermektedir (Frey ve diğer. 1993).

Okul Öncesi Eğitimde Niçin Çevre Eğitimi verilmelidir? konusunda şunlar önerilebilir;

- Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dallarının ders programlarına uygulamalı çevre eğitimi dersleri konmalıdır. Böylece lisans eğitimlerinde bu dersi alan öğretmen adayları, öğretmen olduklarında çevre eğitimi konusunda kendilerini yeterli hissedebilir ve etkin bir çevre eğitimi verebilirler.
- Çevre Eğitimi dersleri kapsamında geziler düzenlenmelidir. Bu geziler sayesinde, geziye katılan kişilerin bilgi ve görgüleri gelişir ve gezilerle öğrenilen bilgilerin davranışa dönüşmesi daha kolay ve daha kalıcı olur (Eschenhagen, Kattmann ve Rodi 1998).
- Lisans veya ön lisans eğitimlerinde çevre eğitimi almamış ve şu an görevde olan öğretmenler ile bu okullarda çalışan diğer personel mümkün olan kısa zamanda çevre bilinçlerinin geliştirilmesi için hizmet içi eğitime alınmalıdırlar. Çünkü, öğrenmeyen bir kişi başkasına öğretemez, kendi yapmayan başkasına da yaptıramaz.
- Çevre eğitimine erken yaşta başlamalıdır. Çünkü, okul öncesi ve okul çağlarında oluşan ilgiler ve tutumlar gelecekteki istendik davranışların temelini oluşturur (De Haan, 1991, 1989; Oerter, 1987). Özellikle çocukluk çağlarında ve genç yaşlarda oluşan değer yargıları ve tutumlar, erken yaşlarda doğayla olan ilişkilerde empatinin gelişmesi ve doğaya karşı sevginin oluşmasında oldukça önemlidir. Bunların oluşması çevrenin korunması için çevre dostu davranışların gösterilmesi demektir (De Haan, 1998). Bu yaşlarda çocuklara doğayı sevdireci oyunlar oynatılmalıdır. Bu oyunlar sayesinde çocuklar, olumlu duygular edinir ve çevre dostu davranmayı öğrenirler (Cornell, 1979; 1989). Doğanın bir değer olduğunu öğrenen çocuklar bütün duyu organlarıyla onun güzelliklerinin farkına varır ve onu korumak için çaba harcar (Lob & Desing, 1991).

KAYNAKLAR

- Bamberg, S. (1996): Allgemeine oder spezifische Einstellungen bei der Erklärung umweltschonenden Verhaltens? Eine Erweiterung der Theorie des geplanten Verhaltens um Einstellungen gegenüber Objekten. *Zeitschrift für Sozialpsychologie*, 27, 47-60.
- Berck, K.-H.; Klee, R. (1992): *Interesse an Tier- und Pflanzenarten und Handeln im Naturschutz*. Frankfurt am Main: Peter Lang
- Cornell, J.B. (1979): *Mit Kinder die Natur erleben*. Oberbrunn.
- Cornell, J.B. (1989): *Mit Freude die Natur erleben*. Mülheim.
- De Haan, G. (1989): *Ökologie-Handbuch Grundschule-Sieben Themen mit über 100 praktischen Vorschlägen für den Unterricht*. Beltz Verlag. Weinheim und Basel.
- De Haan, G. (1991): *Ökologie-Handbuch Grundschule*. Weinheim und Basel.
- De Haan, G., Jungk, D., Kutt, K., Michelsen, G., Nitschke, C., Schnurpel, U.& Seybold, H.(1997): *Umweltbildung als Innovation*. Heidelberg: Springer
- De Haan, G., Kuckartz, U. (1998) Umweltbewusstseinsforschung und Umweltbildungsforschung: Stand, Trends, Ideens. G. de Haan, Kuckartz. U. (Hrsg.): *Umweltbildung und Umweltbewusstsein*. Leske+Budrick, Opladen.
- De Haan, G.; Kuckartz, U. (1998):Umweltbewusstseinsforschung und Umweltbildungsforschung: stand, Trends, Ideen. In: G. de Haan; U. Kuckartz (Hrsg.): *Umweltbildung und Umweltbewusstsein*. Opladen
- Diekmann, A., Preisendörfer, P. (1992): Persönliches Umweltverhalten. Diskrepanzen zwischen Anspruch und Wirklichkeit. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 44, 226-251.
- Eckes, T., Six, Bernd (1994): Fakten und fiktionen in der Einstellungs-Verhaltens-Forschung. Eine Meta-Analyse. *Zeitschrift für Sozial Psychologie*. Band 25, Heft 1. S. 253-271. Verlag Huber. Bern.
- Erten, S. (2000): *Empirische Untersuchungen zu Bedingungen der Umwelterziehung –ein interkulturellervergleich auf der Grundlage der Theorie des geplanten Verhaltens*. Tectum Verlag. Marburg.
- Erten, S. (2003): 5. Sınıf öğrencilerinde “çöplerin azaltılması” bilincinin kazandırılmasına yönelik bir öğretim modeli, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi,sayı 25*.Ankara
- Erten,S. (2002): İlköğretimin II. Kademesindeki (6.7.8. sınıflar) öğrencilerde Çevreye Yaralı davranışların Araştırılması. *V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongre kitabı*. 16-18 Eylül, 2002, Ankara
- Eschenhagen, D., Kattmann, U. & Rodi;D.(1998): *Fachdidaktik Biologie*. 4 Auflage.Köln.
- Frey, D., Stahlberg, & D. Gollwitzer, P.M. (1993): Einstellung und Verhalten. Die Theorie des überlegten Verhaltens und die Teheorie des geplanten Verhaltens. In: D. Frey, M. Irle (Hrsg.) *Kognitive Theorien der Sozialpsychologie*, Band I. Bern, Göttingen, Toronto , Seattle.
- Fuhrer, U. (1995): Sozialpsychologisch fundierter Theorierahmen für eine Umweltbewußtseins-forschung. *Psychologische Rundschau*, 46, 93-103.
- Gräsel, C. (1997): *“Problemorientier-tes Lernen“*. Göttingen, Bern, Toronto, Seattle
- Grefe, C., Jerger-Bachmann, I. (1992): *Das blöde Ozonloch. Kinder und Umweltängste*. München.
- Lehmann, J. (1999): *Empirische Forschung zur Umweltbildung*. Opladen.
- Lob, R.E., Gesing, H. (1991): Umwelterziehung ganzheitlicher und umfassender Bildungsauftrag für die Grundschule. In: Gesing, H. & Lob,R.E. (Hrsg.): *Umwelterziehung in der Primarstufe*. Heinsberg.
- Lüdemann, C. (1993): Diskrepanzen zwischen theoretischem Anspruch und forschungspraktischer Wirklichkeit. Eine Kritik der Untersuchung über “persönliches Umweltverhalten” von Andreas Diekmann und Peter Preisendörfer. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 45, 116-124.
- Martens, T., Rost, J. (1998): “Der Zusammenhang von wahrgenommener Bedrohung durch Umweltgefahren und der Ausbildung von Handlungsintentionen“. *Zeitschrift für Experimentelle Psychologie*, 45, 4, 345-364
- Oerter, R. (1987): *Moderne Entwicklungspsychologie*. Donauwörth.
- Schrenk, M. (1994): *Umwelterziehung an der Förderschule*. Kiel: IPN.
- Umweltbundesamt (1996): *Was sie schon immer über Abfall und Umweltwissen wollten*. (3. verbesserte Auflage) Stuttgart, Berlin.
- Umweltbundesamt (1998): *Umweltbewusst Leben*. Berlin
- Unterbruner, U. (1991b): Umwelterziehung und die Ängste jugendlicher vor Umweltzerstörung. In: Eulefeld, G., Bolscho, D, Seybold, H. (Hrsg.): *Umweltbewusstsein und Umwelterziehung*. Kiel.
- Whitehead, A. N. (1929): *“The aims of education“*. New York: Macmillan